

REPUBLIKA SLOVENIJA
USTAVNO SODIŠČE

Odklonilno ločeno mnenje sodnika dr. Čebulja,
ki se mu pridružuje sodnik Lojze Janko

I. Zakaj sem glasoval proti?

1. Proti večinsko sprejeti odločitvi v tej zadevi sem glasoval zato, ker me utemeljitev, da je 1. člen Sporazuma med Republiko Hrvaško in Republiko Slovenijo o obmejnem prometu in sodelovanju (v nadaljevanju: Sporazum) v skladu z Ustavo, ni prepričala. Ni me prepričala niti po vsebini niti po metodi presoje. Zavedam se, da je namen Sporazuma olajšati življenje in delo ljudi na obmejnem območju. Vendar po mojem prepričanju Sporazum k temu na območjih, kjer ni soglasja o tem, kje poteka meja, ne bo prispeval. V delu, v katerem se nanaša na morje, kjer meja nikoli ni bila določena, pa je koristnost njegove sklenitve z vidika nacionalnih interesov Republike Slovenije (če resno mislimo z izhodom na odprto morje) lahko zelo vprašljiva. Ne prvo ne drugo seveda ne more biti samo po sebi podlaga za ustavnosodno presojo. Moj glas "proti" je zato temeljil na prepričanju (razloge zanj bom navedel v nadaljevanju, ko bom skušal opraviti "svojo" ustavnopravno presojo), da do teh posledic lahko pride prav zaradi neustavnosti norm, vsebovanih v Sporazumu.

2. Naj takoj opozorim, da se mi z ustavnopravnega vidika ne zastavlja vprašanje morebitnega t.i. prejudiciranja poteka meje, kar naj bi bil poglobitni ustavnopravni "greh" Sporazuma. Ne razumem sicer povsem razmerja med 59. členom Sporazuma, po katerem njegove določbe v ničemer ne prejudicirajo določitve in označitve meje, in med seznamom naselij, ki tvorijo obmejno območje na območju Republike Slovenije in na območju Republike Hrvaške, ki je kot priloga sestavni del Sporazuma. Ta naselja se nekje stikajo. In treba je vedeti kje - vzdolž celotne meje na kopnem| Vendar tudi če to prejudicira mejo, je to sporazum, ki ga sklepa (ratificira) Državni zbor. In ta lahko določa mejo, tudi prejudicira jo lahko. S poudarkom: to lahko stori samo Državni zbor| Tega ne sme storiti nihče drug, Državni zbor pa tudi ne sme nikomur te pristojnosti prepustiti. Tudi mešani komisiji ne, pa čeprav mora njene odločitve potrditi Vlada. In prav to določa Sporazum| Ne le za mejo na kopnem, tudi za mejo na morju. In to ni več politično vprašanje oziroma vprašanje zaupanja v Stalno mešano komisijo in Vlado. Gre za ustavnopravno vprašanje - za vprašanje skladnosti Sporazuma z načeli pravne države (2. člen Ustave), predvsem pa z načelom delitve oblasti (3. člen Ustave).

3. Zato sem se ves čas med postopkom pred Ustavnim sodiščem zavzemal, naj Ustavno sodišče ne obravnava 1. člena Sporazuma ločeno od ostalih določb, saj sam po sebi nikoli ne bo živel. Ne bo se izvajal neodvisno od ostalih določb Sporazuma. Še posebej nujna se mi zdi povezana obravnava 1. in 54. člena Sporazuma.

Pri iskanju odgovora na vprašanje o ustavnosti prvega, se mi v zvezi s 54. členom Sporazuma zastavlja vprašanje njegove skladnosti z 2. členom in z drugim odstavkom 3. člena Ustave.

Zavzemal sem se tudi, da se razišče in argumentira, ali in zakaj bo imel 59. člen Sporazuma učinek, kakršnega se mu pripisuje, če bo prišlo do tega, da bo (npr. po nekajletnem izvajanju Sporazuma) o meji na morju odločala mednarodna arbitraža ali druga inštitucija.

4. In zato tudi menim, da bi morale Ustavno sodišče pri ustavnosodni presoji te zadeve (metodološko) uporabiti iste kriterije presoje, kot jih je pri mnenju o skladnosti mednarodne pogodbe z Ustavo na podlagi razlage določb Zakona o Ustavnem sodišču (v nadaljevanju: ZUstS) sprejelo v zadevi št. Rm-1/97 (mnenje o "Pridružitvenem sporazumu" z dne 5.6.1997, Uradni list RS, št. 40/97 in OdlUS VI, 86). Predhodna presoja ustavnosti mednarodnega sporazuma v postopku ratifikacije (drugi odstavek 160. člena Ustave) ima namreč preventiven namen. Njen namen je preprečiti, da bi prišlo do sklenitve mednarodne pogodbe, z uveljavitvijo katere bi v notranje pravo prešle protiustavne norme¹ ali za izpolnitev katere bi bilo potrebno sprejeti v notranjem pravu pravne akte, ki bi bili v nasprotju z Ustavo.

Obveznost, sprejeta z mednarodno pogodbo, namreč državo zavezuje, da to obveznost tudi izpolni. Po določbi 26. člena Dunajske konvencije o pogodbenem pravu (Uradni list SFRJ, št. 30/72 - v nadaljevanju: MDKPP) vsaka veljavna pogodba veže članice in izpolnjevati jo morajo v dobri veri (bona fide).

Načelo pacta sunt servanda je eno od temeljnih načel mednarodnega pogodbenega prava.² Po določbi 27. člena te konvencije se posamezna članica ne more sklicevati na svoje notranje pravo, da bi opravičila neizpolnjevanje pogodbe, razen kadar je to dopustno po členu 46 te konvencije. S tem v zvezi je tudi ustavnopravno izredno pomembno vprašanje o usodi Sporazuma ob včlanitvi Slovenije v Evropsko unijo.

5. Ko govorim o uporabi istih kriterijev presoje, imam v mislih tisti del obrazložitve v zadevi št. Rm-1/97, ki se glasi (22. točka obrazložitve mnenja):

"22. Po določbi prvega odstavka 162. člena Ustave postopek pred Ustavnim sodiščem ureja zakon. Zakon o Ustavnem sodišču (v nadaljevanju: ZUstS) v 70. členu povzema prvi del določbe drugega odstavka 160. člena Ustave, ki določa pristojnost Ustavnega sodišča, in dodaja pravilo, po katerem sprejme Ustavno sodišče mnenje na nejavni seji. Drugih izrecnih postopkovnih določb o izrekanju mnenja ZUstS ne vsebuje. Zato je treba v skladu z določbo 49. člena ZUstS tudi za postopek izrekanja mnenja smiselno uporabiti določbe IV. poglavja tega zakona, ki ureja postopek in odločanje Ustavnega sodišča pri oceni ustavnosti in zakonitosti predpisov in splošnih aktov, izdanih za izvrševanje javnih pooblastil. V postopku za oceno ustavnosti predpisa Ustavno sodišče presoja skladnost tistih določb predpisa, katerih neskladnost pobudnik iz 24. člena ZUstS ali predlagatelj iz 23. člena ZUstS zatrjuje. Pri tem Ustavno sodišče ne more ex offo razširjati svoje presoje ustavnosti na določbe, ki niso izpodbijane, razen kolikor mu to dovoljuje določba 30. člena ZUstS. Ta pooblašča Ustavno sodišče, da lahko oceni tudi ustavnost in zakonitost drugih določb istega ali drugega predpisa ali splošnega akta, izdanega za izvrševanje javnih pooblastil, katerih ocena ustavnosti ali zakonitosti ni bila predlagana, če so te določbe v medsebojni zvezi ali če je to nujno za rešitev zadeve. Pri izrekanju mnenja ni razlogov za drugačno stališče.³ Ustavno sodišče presoja le tiste določbe mednarodne pogodbe, ki so po zatrjevanju predlagatelja sporne, druge pa le ob pogojih, določenih v 30. členu v zvezi z 49. členom ZUstS."

6. Večina sodnic in sodnikov, ki so glasovali za mnenje, h kateremu pišem ločeno mnenje (torej v zadevi št. Rm-1/00), se tem kriterijem sicer ni v celoti izognila. Res so se v izreku mnenja omejili samo na skladnost 1. člena Sporazuma z II. razdelkom Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije (v nadaljevanju: TUL) in z 2. členom Ustave, v obrazložitvi pa ne. V okviru tistega dela obrazložitve, ki sicer nosi naslov "IX. Presoja skladnosti 1. člena Sporazuma z 2. členom Ustave", so namreč zapisali (33. točka obrazložitve):

"33. Tudi ocene skladnosti 1. člena Sporazuma z 2. členom Ustave ni možno izvesti izolirano, temveč le v povezavi z ostalimi določbami in preambulo Sporazuma. Odgovoriti je torej treba na vprašanje, ali so določbe Sporazuma, glede na predmet in namen Sporazuma, jasne, razumljive in nedvoumne in ali jih je mogoče uporabljati brez posebne razlage organov, pristojnih za njihovo izvajanje. Sporazum ni dogovor o določitvi državne meje, temveč sporazum o obmejnem sodelovanju. Zato ne more urejati vprašanj, ki so sicer med državama lahko odprta, toda ne morejo biti predmet tega Sporazuma in tudi ni njegov namen urejanje takih vprašanj. Analiza Sporazuma pokaže, da njegove določbe odgovarjajo navedenim kriterijem, da so torej, ob upoštevanju njegovega namena in predmeta, skladne z 2. členom Ustave."

7. Za tako opravljeno presojo vprašanja, ali so vse določbe "Sporazuma, jasne, razumljive in nedvoumne in ali jih je mogoče uporabljati brez posebne razlage organov, pristojnih za njihovo izvajanje", nisem mogel glasovati. Ne glede na to, da se zavedam predmeta in namena Sporazuma. Argument, na katerem temelji ta ugotovitev za vse določbe Sporazuma je namreč v stavku, ki se glasi: "Analiza Sporazuma pokaže, da njegove določbe odgovarjajo navedenim kriterijem, da so torej, ob upoštevanju njegovega namena in predmeta, skladne z 2. členom Ustave." Vse so torej jasne, razumljive, nedvoumne, mogoče pa jih je uporabljati brez posebne razlage organov, pristojnih za njihovo izvajanje. Res? V nadaljevanju bom predstavil svoje nasprotno argumente, ki sem jih razgrnil na sejah Ustavnega sodišča, ko je odločalo o obravnavani zadevi. Nanje nisem dobil odgovora, razen

v pravkar citiranem stavku. To, da ga nisem dobil jaz, niti ni pomembno. Pomembno pa je, da ga niso dobili tisti, ki jim je mnenje namenjeno.

II. In zakaj se ustavnosodna presoja ne more končati s pozitivnim mnenjem?

8. Seveda po mojem prepričanju! Že na začetku tega ločenega mnenja sem zapisal, da bom za utemeljitev svojega glasu proti, opravil "svojo" ustavnosodno presojo. Se pravi ustavnosodno presojo na podlagi svojih argumentov in ob uporabi kriterijev (metode), ki jih je Ustavno sodišče uporabilo v zadevi št. Rm- 1/97.

9. Prvi člen Sporazuma se glasi:

"1. Obmejno območje na kopnem po tem sporazumu obsega: v Republiki Sloveniji naselja, navedena v prilogi A, v Republiki Hrvaški naselja, navedena v prilogi B.

2. Spremembe območij naselij in drugih upravnih teritorialnih enot ne vplivajo na obseg obmejnih območij, na katere se nanaša ta sporazum.

3. Obmejno območje na morju po tem sporazumu je morski prostor pod suverenostjo vsake od pogodbenic, ki leži severno od vzporednika 45 stopinj in 10 minut severne zemljepisne širine ob zahodni obali Istre, od zunajnega roba teritorialnega morja Republike Hrvaške, kjer se ta vzporednik dotika s kopnim zahodne obale Istre (Grgatov rt Funtana).

4. Obmejno območje na morju za področje obmejnega morskega ribolova je omejeno na teritorialni morji vsake od pogodbenic v okviru obmejnega območja na morju iz tretjega odstavka tega člena."

10. Člen 54 Sporazuma predvideva ustanovitev Stalne mešane komisije z namenom razvijanja prometa in pravilne uporabe Sporazuma. Po tretjem odstavku 54. člena Stalna mešana komisija obravnava vsa vprašanja povezana z razlago in uporabo Sporazuma. Po petem odstavku se sklepi Stalne mešane komisije sprejemajo s soglasjem obeh delegacij. Po šestem odstavku 54. člena Sporazuma sklepi Stalne mešane komisije začnejo veljati, ko jih odobri vladi pogodbenic. To pa ne velja za sklepe, ki vsebujejo predloge za spremembo ali dopolnitev Sporazuma.

11. Arbitražna komisija Konference o Jugoslaviji je na sejah 10. in 11.1.1992 sprejela več mnenj v zvezi s pravico do samoodločbe in spreminjanju meja. Za to obravnavo sta pomembni zlasti mnenji št. 3 in št. 7 (Međunarodna politika, št. 995/91 in 1001/92).

12. V mnenju št. 3 je arbitražna komisija navedla načela, po katerih naj se ob nastanku novih držav rešuje problem meja.

Postavila je tri načela:

1. Zunanje meje bo potrebno spoštovati v vseh primerih ...

2. Razmejitve med Hrvaško in Srbijo ali med to in BiH oziroma, eventualno, med drugimi samostojnimi sosednjimi državami, bo mogoče spreminjati le z vzajemnim in svobodnim sporazumom.

3. Če ne bo dogovorjeno drugače, bodo prejšnje meje dobile značaj meja, ki jih ščiti mednarodno pravo. Takšen je sklep, do katerega vodita načelo spoštovanja ozemeljskega "status quo" ter zlasti načelo "uti possidetis iuris", ki imata, čeprav prvotno priznana pri reševanju problemov dekolonizacije v Ameriki in Afriki, danes splošen značaj, ki jima ga je dalo mednarodno sodišče (primer mejnega spora Burkina Faso - Republika Mali⁴) ...

... To načelo je tem lažje uporabiti v primeru bivših jugoslovanskih republik, saj drugi in četrti odstavek 5. člena Ustave SFRJ določata, da obsega ozemelj in meja republik ni moč spreminjati brez njihovega soglasja.

13. V mnenju št. 7 sta vsebovana analiza in mnenje o izpolnjevanju pogojev Republike Slovenije za njeno mednarodno priznanje. Kar zadeva meje s Hrvaško Arbitražna komisija navaja le, da po navedbah Slovenije ne obstaja nikakršen teritorialni spor s Hrvaško.

14. Načelo uti possidetis ustvarja nasledstvo meja, ki so bile administrativno določene. Nove države se lahko glede teh meja dogovorijo drugače in sporazumno pristanejo na teritorialne spremembe. V obeh primerih dobijo nove razmejitve varstvo mednarodnega prava (Ustanovna listina Združenih narodov, poglavje I, čl. 2/4 in Deklaracija o načelih mednarodnega prava glede prijateljskih odnosov, vsebovana v Resoluciji 2625 XXV.

Generalne skupščine ZN, 24.10.1970). Načelo uti possidetis se razlaga kot načelo, ki ohranja razmejitve, ki so obstajale v kolonialnih režimih in se nanašajo na vsako kolonialno enoto, ki je bila oblikovana kot država. To načelo vsebuje domnevo, da bodo države, ki nastanejo po dekolonizaciji, nasledile administrativne meje, ki so obstajale v času razglasitve neodvisnosti. Uti possidetis zmanjšuje verjetnost oboroženega konflikta, vendar to ni norma ius cogens. Novo nastalim državam omogoča, da spremenijo meje, seveda na sporazumen način. Načelo uti possidetis iuris se je uveljavilo pri razmejitvah morskih meja leta 1992 pri določanju morske meje med Salvadorjem in Hondurasom ob intervenciji Nikaragve.⁵

15. Dejstvo je, da je bila meja med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško določena z II. točko TUL. Dejstvo pa je tudi, da morata državi na kopnem glede sicer določene meje ugotoviti njen potek in jo označiti, mejo na morju, ki v nekdanji SFRJ med republikama ni bila nikoli določena, pa je potrebno šele določiti. In, če Slovenija želi imeti izhod na odprto morje, mora pri določanju meje na morju vztrajati pri jurisdikciji in suverenosti Slovenije nad celotnim Piranskim zalivom.

16. Temeljni razlog za sklenitev Sporazuma naj bi bilo dejstvo, da se je z osamosvojitvijo Slovenije in Hrvaške bivša republiška meja spremenila v državno mejo. To je nesporno otežilo življenje in delo ljudi na obmejnem območju. Namen Sporazuma je torej ljudem na obmejnem območju olajšati njihovo vsakdanje življenje in delo, kar je Vlada izrecno navedla v Pobudi za sklenitev Sporazuma (točka 3.1.). Zato sta se ministrstvi za notranje zadeve obeh držav že v letih 1991 in 1992 zapisniško dogovorili o olajšavah za obmejno prabivalstvo.

Te olajšave se izvajajo. Iz zapisnika s sestanka med predstavniki ministrstev za notranje zadeve Slovenije in Hrvaške, ki je bil dne 4. 10. 1991 na gradu Mokrice, je razvidnih nekaj podatkov o težavah ljudi na obmejnem območju in o obsegu problema. Tako je navedeno, da približno 15.000 državljanov obeh držav dnevno prestopa mejo (zlasti tistih, ki predstavljajo t.i. zaposlitveno in dvolastniško dnevno migracijo). V kategoriji dnevnih migrantov (dnevna zaposlitvena migracija) je bilo po tedanjih podatkih približno 7.200 hrvaških državljanov in približno 840 slovenskih državljanov. Na območju Slovenije je imelo zemljišča približno 5.000 hrvaških državljanov, na območju Hrvaške pa je imelo zemljišča približno 330 slovenskih državljanov.

17. Vsak sporazum o obmejnem prometu in sodelovanju vsekakor predpostavlja obstoj določene meje. Tudi Vlada v svojem odgovoru (priloga 5) navaja, da je običajno, da mednarodni sporazum o obmejnem sodelovanju predpostavlja obstoj meje. Zato, navaja, je zaporedje sporazumov takšno, da je najprej sklenjen sporazum o državni meji in potem sporazum o obmejnem sodelovanju. Vendar naj bi to ne bilo nujno. Kljub vzpostavljeni učinkoviti kontroli nad določenim ozemljem je lahko pravni status teritorija sporen. Kot primer tega navaja Vlada Videmski sporazum. Ob navajanju tega primera je treba opozoriti, da je bil Videmski sporazum res sklenjen 20. 8. 1955, kar je slabih 22 let pred uveljavitvijo dokončne pogodbe o ureditvi državne meje med SFRJ in Republiko Italijo (to je 2. 4. 1977), vendar pa je bil za določitev jugoslovansko italijanske meje odločilen Londonski memorandum z dne 5. 10. 1954. Slednji pa je bil sklenjen pred Videmskim sporazumom.

18. Člen 1 Sporazuma se izogne neposredni določitvi meje tako, da navaja naselja, ki na kopnem spadajo v obmejno območje (1. člen). Kje je "zunanja" meja obmejnega območja je odvisno od predpisov posamezne pogodbenice, ki določajo obseg (območje) posameznih naselij. Enako velja za "notranjo" mejo območja, ki je državna meja med pogodbenicama. Pri tej meji lahko pride do

prekrivanj, v kolikor niso območja naselij usklajena in natančna določitev in označitev meje dogovorjena in v naravi izvedena.

Tak način opisa obmejnih območij pogodbenic pušča odprta vprašanja spornih delov meje in odprto vprašanje obstoja in določitve meje na morju. Ne odgovarja neposredno na vprašanje, kdo je izvajal in kdo sedaj izvaja "efektivno kontrolo" (oblast) na spornem območju. Prav tako ne določa, kdo bo izvajal efektivno oblast na spornem območju po Sporazumu. To je prepuščeno izvajanju in zlasti razlagi ter poznejšim dogovorom v okviru Stalne mešane komisije. Določeno je, da vsaka pogodbenica izvaja oblast na svojem območju. Na svojem območju ozemlja in na svojem območju morja|

19. Tudi opis obmejnega območja na morju se izogne določanju (opredelitvi, identifikaciji) meje. Bistvena razlika med morsko in kopno mejo pa je v tem, da morsko območje, ki spada pod suverenost ene ali druge države ni bilo nikoli določeno na način, kot je to veljalo za kopno. Zato je v tretjem odstavku 1. člena Sporazuma najprej opredeljeno obmejno območje na morju kot celota. Četrti odstavek 1. člena pa obmejno območje na morju za področje obmejnega morskega ribolova (torej za gospodarsko izkoriščanje) omejuje na teritorialni morji vsake pogodbenice.

Ta določba se lahko izvaja le ob izpolnjenem pogoju, da sta območji teritorialnega morja ene in druge pogodbenice znani, ali z drugimi besedami - ob pogoju, da je pogodbenicama mejna črta na morju znana.

20. Res je, da namen Sporazuma ni določitev meje. Sporazum v preambuli izrecno opredeljuje svoj namen, ki je predvsem v izboljšanju življenjskih pogojev ljudem, ki živijo v obmejnem območju, v duhu dobrega sodelovanja med obema pogodbenicama. V 59. členu je tudi izrecno navedeno, da Sporazum v ničemer ne prejudicira določitve in označitve državne meje med pogodbenicama. Ne glede na to, kaj je in kaj ni njegov namen, pa se Sporazum ne more izogniti določanju tega, kdo izvaja oblast na obmejnem območju. Tudi to opredeli tako, da se izogne določitvi meje, oziroma pusti sporna območja odprta. Tako bi moralo biti izhodišče za uveljavljanje suverenosti načelo status quo ali uti possidetis, k čemur nas zavezuje tudi Mnenje Arbitražne komisije Konference o Jugoslaviji. To ne bi smelo biti sporno, če že doslej na takem spornem območju izvaja oblast ena od pogodbenic, problem bo nastal, če si bosta pravico lastili obe pogodbenici.

21. Člen 54. Sporazuma je povezan in tudi namenjen "pravilni uporabi", kar pomeni izvajanju Sporazuma. Analiza Sporazuma pokaže, da bi se vprašanja o načinu izvajanja Sporazuma lahko zastavila takrat, kadar ne bi bilo jasno, katera pogodbenica stran izvaja oblast (suverenost) na posameznem območju, skratka povsod tam, kjer bi ena ali druga stran uveljavljala lastno suverenost, druga pa bi ji to oporekala.

22. Kot izhodišče za praktičen primer bom vzel določbo prvega odstavka 3. člena Sporazuma. Ta določa: "Obmejna prepustnica se lahko izda državljanom pogodbenic, ki imajo stalno prebivališče na obmejnem območju". Četrti odstavek 2. člena Sporazuma pa določa: "Obmejno prepustnico izda pristojen organ glede na kraj stalnega prebivališča na vlogo upravičenca na obrazcu iz priloge D".

23. Glede na navedene določbe se zastavlja vprašanje, kdo bo izdajal prepustnice na območju zaselkov Bužini, Škodelin in Škrile, ki so na območju, ki velja za sporno. Po navedbah Vlade so ti zaselki "skriti" tako v prilogi A (v naselju Sečovlje), kot v prilogi B (v naselju Plovanija). Tako si lahko zamislimo (kot enega izmed primerov) naslednji način izvrševanja Sporazum na tem območju: Upravičenec bo zaprosil za prepustnico pri slovenskem pristojnem organu, ki mu jo bo, predpostavimo, izdal. Taka prepustnica bo po določbah 56. člena Sporazuma poslana drugi pogodbenici v vidiranje. Če bo druga pogodbenica štela, da je ona pristojna za izdajo takega dokumenta, bo vidiranje zavrnila. Enako se bo verjetno zgodilo, če bi upravičenec ubral nasprotno pot. Problem se bo verjetno predložil v reševanje Stalni mešani komisiji (54. člen Sporazuma), ki obravnava vsa vprašanja, povezana z razlago in uporabo tega sporazuma. Stalna mešana komisija sprejema sklepe s soglasjem, veljati pa začnejo, ko jih odobri vlada pogodbenic. Soglasja v komisiji v navedenem primeru seveda ne bo, življenje in delo prebivalcev pa prav nič olajšana.

24. V zgoraj navedenem primeru torej ni možno izvajati Sporazuma, ne da bi se pogodbenici izrecno dogovorili, katera bo izvajala oblast na tem (spornem) območju, pa čeprav le za potrebe Sporazuma.

Ena ali druga pogodbenica bo morala prepustiti drugi oblastno izvajanja Sporazuma na delu ozemlja, za katerega obe menita, da spada v okvir njunih državnih meja.

Prepustiti ji bo torej morala jurisdikcijo in suverenost| Res je, na kar je opozorila Vlada (točka 17 tega ločenega mnenja), da je lahko "kljub vzpostavljeni efektivni kontroli nad določenim ozemljem pravni status teritorija sporen", vendar ob dejstvu, da bo izvajanje "efektivne kontrole" v obravnavanem primeru sporazumno dogovorjen način izvajanja Sporazuma. In kot je razvidno iz odgovora Vlade, navedenega v naslednji točki tega ločenega mnenja: "Način izvajanja določb sporazuma je ena od metod za njihovo razlago".

25. Zgoraj obravnavani primer nisem izbral naključno. Gre namreč za primer in z njim povezana vprašanja, na katera nima jasnega odgovora niti Vlada. Iz odgovora Vlade na zahtevo za izrek mnenja o ustavnosti Sporazuma povzemam njen odgovor poslancem na vprašanje, kdo bo izdajal prepustnice na spornih območjih: "Naselja, ki so navedena v prilogi Sporazuma med RS in RH o obmejnem prometu in sodelovanju, se nesporno nahajajo v tisti državi, v katere obmejnem območju so navedena. Sporni so trije zaselki, ki jih prilogi ne navajata in ki po Sporazumu lahko pripadajo naselju v enem ali drugem obmejnem območju. V teh primerih je pomembno sporazum izvajati tako, da prebivalcem spornih zaselkov izdaja dokumente po sporazumu RS. Način izvajanja določb sporazuma je namreč ena od metod za njihovo razlago. Temu ter izvajanju drugih aktov suverenosti je mogoče pripisati večjo pravno težo kot predlagani interpretativni deklaraciji. Vprašanje izdajanje prepustnic za zaselke Škrile, Bužini in Škodelin pa bo potrebno razrešiti v Mešani komisiji, ki bo ustanovljena s tem sporazumom. Slovenska stran bo pri tem zastopala interes, da gre za pravna upravičenja na slovenski strani. Dokončna rešitev tega vprašanja je odvisna od določb sporazuma o meji. Ko bo meja določena tudi na spornih območjih, bo prepustnice izdajala vsaka država na svojem ozemlju in svojim prebivalcem." Lahko si zamislimo, kakšen bi bil odgovor Vlade Republike Hrvaške na isto vprašanje? Še lažje pa si zamislimo odgovor na vprašanje, ali bo doseženo soglasje v Stalni mešani komisiji, ki naj bi odločila o tem, kdo bo izdajal prepustnice ljudem, ki jim bo življenje olajšano. Upam, da se pri odgovoru motim|

26. Podobna vprašanja se bodo pojavila pri izvajanju III. poglavja Sporazuma - Kmetijska in gozdarska dejavnost, dvolastniki in prehajanje meje. Sporazum predpostavlja, da je mejna črta ne le določena, ampak tudi označena. Tako npr. 11. člen Sporazuma govori o lastnikih ... "nepremičnin, ki jih deli mejna črta", 12. člen pa o lastnikih ... "posestev, ki jih deli mejna črta". Za večino meje to velja, toda ne za vso. Na spornih odsekih so odstopanja do 200 metrov. Hipotetično rečeno, je od tega, kje je mejna črta, lahko odvisno, v kateri državi je nepremičnina ali del in kolikšen del te nepremičnine ali posesti. Če nepremičnine ali posesti ne seka mejna črta, lastniku ni potrebno ravnati po režimu iz Sporazuma, če nepremičnino ali posest seka mejna črta, mora ravnati po Sporazumu. Brez dogovora obeh pogodbenic tega vprašanja ni možno rešiti. Tudi tu bo lahko prišlo do reševanja v Stalni mešani komisiji. Tudi tu se glede meje zastavljajo vprašanja, ki sem jih navedel zgoraj. Določitev mejne črte, pa čeprav le za potrebe tega Sporazuma, bo, kot vse kaže, nujna.

27. Vendar - tudi če bi lahko pristal na tiščanje glave v pesek pri izvajanju Sporazuma na kopnem, tega ne bi mogel storiti pri vprašanih izvajanja Sporazuma na morju. Mnenja sem, da pušča Sporazum odprta podobna vprašanja tudi v delu, ki se nanaša na obmejni morski ribolov (47. do 52. člen Sporazuma v povezavi s četrtem odstavkom njegovega 1. člena). Sporazum predpostavlja mejno črto tudi na morju, ki jo sicer ne opredeljuje, niti ne daje nikakršne podlage (kriterijev) za njeno določitev. To nedvoumno izhaja iz četrtega odstavka njegovega 1. člena, ki za potrebe morskega ribolova omejuje obmejno morsko območje na teritorialni morji obeh pogodbenic, ne da bi bilo opredeljeno, kako se bo to določilo oziroma kaj naj bi to teritorialno morje za potrebe izvajanja Sporazuma sploh bilo. Tudi členi 47 do 52 predpostavljajo, da je določeno ali vsaj določljivo obmejno območje obeh pogodbenic (Pogodbenici bosta...vzajemno omogočali ribolov na svojem obmejnem območju na morju... Ribiči, ki lovijo na sosednjem obmejnem območju /torej v teritorialnem morju druge pogodbenice| op.p./, morajo spoštovati predpise pogodbenice, ki se nanašajo na ribolov na tem območju. Posebej pomemben je 49. člen, ki določa število ribiških ladij in čolnov, ki smejo dnevno loviti na obmejnem območju v /teritorialnem/ morju druge pogodbenice.). Ali so ribiči ene pogodbenice na obmejnem območju druge pogodbenice, je odvisno od namišljene mejne črte, ki jo bo očitno določila Stalna mešana komisija in potrdili vladi obeh pogodbenic (s tem pa tudi območji teritorialnih morij po četrtem odstavku 1. člena Sporazuma), potem, ko bo prišlo do prvih incidentov. Brez tega

Sporazuma v tem delu sploh ne bo mogoče izvajati. Sporazum ne daje nobenih izhodišč za določitev meje na morju, kar niti ni njegov namen, zato bo pač vsaka stran pri izvajanju tega dela Sporazuma izhajala iz svoje predstave (točneje interesov), kje je meja na morju oziroma, kaj spada v teritorialno morje posamezne pogodbenice. To še toliko bolj velja zaradi tega, ker, kot sem že večkrat omenil, administrativne meje med bivšima republikama bivše SFRJ na morju ni nikoli bilo. Da bi se ta del Sporazuma sploh lahko izvajal, bo torej potrebno določiti območje jurisdikcije in suverenosti Slovenije in Hrvaške na delih morja, ki tvorita celotno obmejno območje.

28. Jasno je, da se ob izvajanju vsakega obmejnega sporazuma pojavljajo vprašanja glede njegovega izvajanja. Vendar iz navedenih primerov izhaja še nekaj drugega. To je, da 54. člen Sporazuma daje pooblastilo Stalni mešani komisiji in Vladi, da s sklepom (oziroma Vlada s potrditvijo sklepa komisije) odločita, ali bo na določenem delu ozemlja (ali morja) jurisdikcijo in suverenost (torej oblast) izvajala Republika Slovenija ali Republika Hrvaška. Da ne bo nesporazuma - ne trdim, da bosta komisija in Vlada storili karkoli, kar bi bilo v nasprotju z interesi Republike Slovenije. Prepričan sem, da ne. Vendar vprašanje zaupanja v državne organe ni ustavnopravno vprašanje ob presoji Sporazuma. To je politično vprašanje in v tem delu se strinjam z ugotovitvijo večine, ki je glede tega vsebovana v 35. točki obrazložitve mnenja. Ustavnopravno vprašanje pa je, ali je takšna pooblastilna norma, vsebovana v Sporazumu, v skladu z Ustavo ali ne, in ali bi glede na 1. člen Sporazuma lahko imela, če bi bila v neskladju z Ustavo, za posledico takšno prejudiciranje meje, ki bi bilo v neskladju tudi s 4. členom Ustave.

29. Pooblastilna norma, vsebovana v 54. členu Sporazuma, je po mojem mnenju najprej v neskladju z 2. členom in z drugim odstavkom 3. člena Ustave.

30. Glede Sporazuma se zastavlja vprašanje njegove skladnosti z 2. členom Ustave z dveh plati. Po eni plati gre za vprašanje, ali so nasploh njegove določbe dovolj določne, jasne in nedvoumne, da jih je možno neposredno izvajati v tistem delu, ki se nanašajo na pravni položaj (pravice in obveznosti) obmejnega prebivalstva. To vprašanje se seveda nanaša predvsem na izvrševanje Sporazuma na tistih območjih, kjer je meja sporna, ker ni določena ali ker sploh ne obstaja. To vprašanje je povezano tudi z 8. členom Ustave, po katerem se ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe uporabljajo neposredno. Z ratifikacijo in objavo postane mednarodna pogodba del notranjega prava. Zato morajo biti določbe Sporazuma po svoji naravi in namenu neposredno izvršljive, kar pomeni, da lahko na njegovi podlagi fizične in pravne osebe uveljavljajo pravice in vnaprej vedo za svoje obveznosti. Če pa naj bi se način izvrševanja pravic in obveznosti obmejnega prebivalstva na nekaterih delih meje določil šele naknadno (s sklepi Stalne mešane komisije ob potrditvi Vlade), potem ko bo Sporazum že ratificiran in bo sestavni del pravnega reda Republike Slovenije, je vprašanje njegove skladnosti z 2. členom Ustave še toliko bolj pereče.

31. Po drugi plati pa se zastavlja vprašanje skladnosti 54. člena Sporazuma z 2. členom Ustave, ker prenaša pristojnost za sprejemanje odločitev, ki sodijo v pristojnost Državnega zbora, na Stalno mešano komisijo in Vlado. Kršitev 2. člena Ustave je po mojem mnenju podana zato, ker ne opredeljuje okvira za odločanje Stalne mešane komisije in Vlade, kršitev 3. člena Ustave pa zato, ker posega v načelo delitve oblasti. Komisija in Vlada namreč nista zakonodajna oblast. Ustavno sodišče pa je že v odločbi št. U-I-73/94 z dne 25. 5. 1995 (Uradni list RS, št. 37/95 in OdlUS IV, 51) sprejelo stališče, ki ga je kasneje večkrat potrdilo. To stališče se glasi: "V drugem odstavku 120. člena Ustave je določeno, da opravljajo upravni organi svoje delo samostojno v okviru in na podlagi Ustave in zakonov. Načelo vezanosti delovanja upravnih organov na okvir Ustave in zakonov, še posebej pa na ustavno in zakonsko podlago (legalitetno načelo), je eno od temeljnih ustavnih načel. Legalitetno načelo delovanja državne uprave je namreč povezano z drugimi ustavnimi načeli in se nanje opira. Načelo demokratičnosti (1. člen Ustave) izraža tudi zahtevo, da neposredno izvoljeni poslanci v parlamentu sprejemajo najpomembnejše odločitve, zlasti tiste, ki se nanašajo na državljane. Posledica tega je, da izvršilna oblast (Vlada in upravni organi) lahko pravno deluje samo na vsebinski podlagi in v okviru zakona in ne na podlagi lastnih predpisov ali pa celo samo na podlagi lastne funkcije v sistemu delitve oblasti. V tem pogledu ima prednost zakona kot prednost zakonodajalca hkrati tudi pomembno vlogo pri razmejevanju pristojnosti med zakonodajno in izvršilno oblastjo v skladu z načelom delitve oblasti (3. člen Ustave). Načelo pravne države (2. člen Ustave) zahteva, da se pravna razmerja med državo in državljani urejajo z zakoni. Z njimi se ne določa samo okvir in podlaga upravnopravnega delovanja izvršilne oblasti, temveč postaja to delovanje za državljane znano,

pregledno in tudi predvidljivo, to pa povečuje njihovo pravno varnost. Načelo varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin (prvi odstavek 5. člena Ustave) zahteva, da jih v skladu z načelom demokratičnosti in z načelom pravne države lahko omejuje samo zakonodajalec, kadar in kolikor mu to dopušča Ustava, ne pa izvršilna oblast. Hkrati je to načelo pomembno tudi za učinkovito varstvo posameznikovih pravic in pravnih interesov, vključno z učinkovitim nadzorom ustavnosti in zakonitosti posamičnih upravnih aktov."

32. Ker meja še ni določena in natančno označena s posebnim sporazumom, velja po načelu uti possidetis, ki ga je uporabila arbitražna komisija Konference o Jugoslaviji, za mejo med državama administrativna meja med bivšima republikama v sestavi bivše SFRJ, ki se lahko spreminja le z dogovorom obeh strani.

Potek meje je na nekaterih kopnih odsekih sporen, na morju pa tudi kot administrativna meja nikoli ni bila določena. Ravno zaradi poudarjanja tega načela kot kriterija pri končni določitvi in označitvi meje med Slovenijo in Hrvaško, se zastavlja vprašanje, ali bo izvajanje Sporazuma imelo za posledico dejansko določanje (ne le prejudiciranje) meje med pogodbenicama. Ne bo šlo več za vprašanje, ali na nekem ozemlju ena ali druga stran dejansko izvaja oblast, ker bodo taka vprašanja morala biti rešena v okviru Stalne mešane komisije ob soglasju vlad. Izvajanje oblasti na nekem območju bo sporazumno dogovorjeno (sklep komisije s potrditvijo Vlade), imelo bo pravno podlago v Sporazumu. In na morju (še enkrat poudarjam) ni administrativne meje, ki bi obstajala na dan osamosvojitve in bi bila kot taka zajeta v II. točki TUL.

33. V zvezi z vprašanjem pravne narave takih sklepov (ob dejstvu, da jih bo potrdila Vlada - celo vladi obeh pogodbenic) in njihovih morebitnih kasnejših pravnih posledic za določitev meje naj opozorim na 31. člen MDKPP. Ta namreč v tretjem odstavku 31. člena določa, da je za razlago pogodbe z vidika konteksta pogodbe treba paziti na vsak poznejši sporazum med članicami glede razlage pogodbe ali uporabe njenih določil (točka a tretjega odstavka 31. člena) ter na vsako poznejšo prakso pri uporabi pogodbe, s katero so se članice sporazumele glede razlage pogodbe (točka b tretjega odstavka 31. člena). In prav zaradi tega sem želel, da Ustavno sodišče v mnenju odgovori na vprašanje, kakšno je razmerje med 59. členom Sporazuma in citirano določbo MDKPP.

34. Tak sklep bi v našem notranjem pravu res težko opredelili kot vrsto mednarodne pogodbe, za ratificiranje katere bi bila po Zakonu o zunanjih zadevah pristojna Vlada. Vendar pa po 1.a točki 2. člena MDKPP za mednarodno pogodbo velja mednarodni sporazum, ki ga sklenejo države pisno in velja zanj mednarodno pravo, sestavljen ali v obliki enega samega instrumenta ali v obliki dveh ali več mednarodno povezanih instrumentov, ne glede na njegovo posebno ime. Za mednarodno pogodbo v smislu Dunajske konvencije je torej bistveno, da pri njenem sklepanju država nastopa kot subjekt mednarodnega prava, zato v tem pojmu niso vključene razne komercialne pogodbe, ki jih sklepajo vlade in ki se izvršujejo po enem ali več nacionalnih pravnih redov. Pač pa je treba mednje šteti tudi "tehnične" ali "operativne" medvladne sporazume.⁷ Seveda pa morajo biti za to, da bi tak sporazum postal veljavna mednarodna pogodba, izpolnjeni tudi pogoji po 7. in 46. členu 8 MDKPP.

35. Lahko bi bilo torej na podlagi pooblastila iz 54. člena Sporazuma s sklepi obeh vlad (točneje Stalne mešane komisije s potrditvijo obeh vlad), torej sporazumno, določeno, katera pogodbenica bo učinkovito izvajala oblast na spornih območjih in pravo katere pogodbenice se bo uporabljalo na spornih območjih.

To je še posebej pomembno na morju, kjer ne gre le za delimitacijski spor, temveč za določitev doslej še nedoločene meje, ki med državama (ustavnopravno) ne obstaja. Čeprav se bo po načelu uti possidetis ugotavljalo stanje na dan razglasitve samostojnosti, se bodo gotovo upoštevala tudi dejstva, ki bodo nastala po tem datumu, zlasti če bodo posledica soglasnih odločitev obeh vlad in zlasti, če administrativne meje v času osamosvojitve ni bilo.

36. Zato menim, da bi morale Ustavno sodišče v okviru mnenja o skladnosti Sporazuma z Ustavo odgovoriti tudi na vprašanje, ali gre pri pooblastilih Stalni mešani komisiji in Vladi za kršitev 3. člena Ustave, ali pa gre le za izvajanje Sporazuma (zakona), ki ne presega pristojnosti Vlade. Za kršitev 3. člena s tem pa tudi za kršitev 4. člena Ustave bi šlo, če bi Ustavno sodišče ugotovilo, da bi sprejemanje sklepov po 54. členu Sporazuma lahko pomenilo ne le dejansko temveč tudi pravno

(glede na pravila Dunajske konvencije o pogodbenem pravu glede razlaganja mednarodnih pogodb), določanje meje, kar pa je v pristojnosti Državnega zbora.

37. Po določbi drugega odstavka 160. člena Ustave je Državni zbor na mnenje Ustavnega sodišča o skladnosti mednarodne pogodbe z Ustavo vezan. Seveda v primeru, če Ustavno sodišče ugotovi, da mednarodna pogodba ali njen del ni v skladu z Ustavo. V takšnem primeru - poenostavljeno - brez spremembe Ustave mednarodne pogodbe ni mogoče ratificirati. V primeru "pozitivnega" mnenja pa seveda poslanci odločajo v skladu s prvim odstavkom 82. člena Ustave, po katerem niso vezani na kakršnakoli navodila. Ustavno sodišče jim z mnenjem, ki pušča odprtih toliko vprašanj, kot sem jih nakazal v svojem ločenem mnenju, gotovo ni olajšalo dela.

Glede na to, da je po eni strani sklenilo (glede tega tudi z mojim glasom "za"), da kljub pomislekom obstajajo procesne predpostavke za začetek (po državnozbornskih volitvah pa tudi za nadaljevanje) postopka in za izdajo mnenja, se je po drugi strani odločilo, da "vroč krompir" vrne nazaj in to čim manj zabeljen.

dr. Janez Čebulj

Lojze Janko

Opombe:

1Do tega lahko pride v primeru, da mednarodna pogodba vsebuje v notranjem pravu neposredno uporabljive določbe. Če bi do tega prišlo, bi Ustavno sodišče v postopku za oceno ustavnosti razveljavilo zakon o ratifikaciji oziroma z njim v notranje pravo inkorporirane protiustavne določbe mednarodne pogodbe.

Take določbe mednarodne pogodbe bi tako v notranjem pravu prenehale veljati, s tem pa bi prišlo do kršitve mednarodnopravnih obveznosti Republike Slovenije (mednarodnega delikta).

2Mednarodno pravo zahteva sistem, v katerem morajo države organizirati svojo oblast na področju zunanjih zadev tako, da bodo zmožne sodelovati v mednarodnih transakcijah aktivno, stabilno, zanesljivo, razumno in odgovorno (...).Država mora zagotoviti izvrševanje (implementirati) in izvrševati vse veljavne mednarodne pogodbe. Načelo pacta sunt servanda in cela struktura mednarodnih odnosov je odvisna od tega pravila.

Mednarodne pogodbe bi bile ničvredne, če bi se vsaka država lahko izognila mednarodnim obveznostim z izgovorom, da so nasprotno določbam njenega notranjega prava. Vir: Luzius Wildhaber: Treaty-Making Power and Constitution, An Internal and Comparative Study, Hlebning & Lichtenhahn, Basel, 1971, str. 175 in str. 184.

3Na enakem stališču stoji španska ustavnosodna praksa. Vir: Luis Lopez Guerra, Alvaro Rodriguez Bereijo: Raport de la delegation Espagnole, Protection constitutionnelle et protection internationale des Droits de l' Homme: Concurrence ou complementarite, IX. konferenca evropskih ustavnih sodišč, Paris, maj 1993, str. 272 do 275.

Tudi francoski predsednik je moral ob zahtevi za oceno ustavnosti Maastrichtske pogodbe dopolniti svojo zahtevo s preciziranjem, na katere določbe pogodbe se njegova zahteva nanaša. Vir: L. Favoreu in L. Philip: Les grandes decisions du Conseil constitutionnel, 7eme edition, Sirey, Paris, 1993 str.799.

4V tej zadevi je sodišče izjavilo, da ima načelo uti possidetis splošen značaj, ker je logično povezano z dekolonizacijo (nastankom novih držav) kjerkoli se pojavi. Tako je bilo uporabljeno pri dekolonizacijah v Latinski Ameriki, Aziji in Afriki. Načelo pa je sprejeto tudi pri nastajanju novih držav v Evropi, kot posledica samoodločbe. (Jan Brownlie, 1998, str. 56- 59)

5Gordana Lalić: Reševanje spora med Slovenijo in Hrvaško glede razmejitve morske meje v severnem delu Jadrana v Zborniku: Vprašanje oblikovanja slovenskega etničnega in državnega prostora s posebnim poudarkom na slovensko - hrvaški meji v Istri, Portorož 1998. Podobno opisuje to načelo tudi Jan Brownlie : The Rule of Law in International Affairs, 1998, str. 55.

6"Eno od temeljnih načel pravne države je, da morajo biti zakonske norme jasne, razumljive in nedvoumne. To velja še posebej za predpise, ki neposredno urejajo pravice in pravni položaj širokega kroga občanov. Predpis, iz katerega povprečen, tudi prava nevešč občan, ne more sam zanesljivo

razbrati svojega pravnega položaja, temveč bi ga bilo tudi po mnenju zakonodajalca mogoče - v nasprotju z njegovim izrecnim besedilom - prav uporabljati šele z razlago zakonskih določb pri njihovem izvajanju, torej v pristojnih upravnih organih, povzroča pravno negotovost in s tem nezaupanje v pravo in krši načela pravne države."

Tako je Ustavno sodišče zapisalo v obrazložitvi odločbe v zadevi št. U-I-64/97 (OdlUS VI, 78). Enako je zapisalo že prej pa tudi kasneje. Kot bo razvidno iz nadaljevanja, pa so prav v citiranem delu obrazložitve vsebovani vsi elementi, ki se pojavljajo tudi v zvezi z BHROPS: nejasnost, neposredno urejanje pravic in pravnega položaja obmejnega prebivalstva in uporaba določb, ki jo bo (uporabo oz. način uporabe) določila Stalna mešana komisija in posredno Vlada, ki v trenutku, ko predlaga BHROPS Državnemu zboru v sprejem še ne ve, kako se bo na spornih delih meje izvrševal v praksi.

7"Ni povsem jasno v vsakem pogledu, kako obsegajoč je pojem 'vsaka mednarodna pogodba', vendar se zdi, da ima zelo širok pomen. Vključeni so tehnični medvladni sporazumi, deklaracije, s katerimi se priznava opsijsko določilo v statutu Mednarodnega sodišča, sporazumi med organizacijami in državami, sporazumi med organizacijami in unilateralne zaveze mednarodnega značaja."Ian Brownlie: Principles of Public International Law, 4th edition, Oxford University Press Inc., New York, 1990, str. 612 in 613.

Resorno delovno telo Generalne skupščine Združenih narodov je ugotovilo, da je potrebno razumeti za potrebe registracije po 102. členu Ustanovne listine Združenih narodov za mednarodno pogodbo tudi sporazume finančne, tehnične in gospodarske narave, pri katerih niso udeležena zunanja ministrstva, ampak ustrezni strokovni resorji, glej v Wilhelm Karl Geck, Die Registrierung und Veröffentlichung voelkerrechtlicher Vertraege, ZaoeRV, Bd.22/1-2, str.144. Podobno npr. tudi v: Bruno Simma: The Charter of the United Nations, A commentary, Oxford University Press, 1995, str. 1105 do 1113.

8Določba 7. člena je uvrščena v poglavje o sklenitvi pogodbe, določba 46. člena pa v poglavje o ničnosti pogodbe. Določbi se glasita:

7. člen (Pooblastila):

"1. Posamezna oseba se šteje za predstavnika države, da sprejme ali overi besedilo neke pogodbe ali izrazi privolitev države, da jo veže pogodba:

a) če predloži ustrezno pooblastilo, ali

b) če iz prakse ali drugih okoliščin sledi, da so jo zainteresirane države imele namen šteti za predstavnika države v tem smislu in da ne zahtevajo pooblastila.

2. Na podlagi svojih funkcij in brez obvezne predložitve pooblastila se štejejo za predstavnike svoje države:

a) šefi držav, šefi vlad in ministri za zunanje zadeve - za vse akte, ki se nanašajo na sklenitev pogodbe;

b) šefi diplomatskih misij - za sprejete besedila pogodbe med državo, ki akreditira, in državo, pri kateri so akreditirani;

c) predstavniki držav, akreditirani na mednarodni konferenci ali pri mednarodni organizaciji ali kakšnem njenem organu - za sprejetje besedila pogodbe na tej konferenci, pri tej organizaciji ali organu."

46. člen (Določbe notranjega prava, ki se nanašajo na pristojnost za sklenitev pogodbe):

"1. Na dejstvo, da je s svojo privolitvijo, da jo veže pogodba, kršila določbo svojega notranjega prava o pristojnosti za sklenitev pogodbe, se država ne more sklicevati kot na pomanjkljivost privolitve, razen če ta kršitev ni bila očitna in se ne nanaša na kakšno bistveno pravilo notranjega prava.

2. Kršitev je očitna, če je objektivno jasna vsaki državi, ki v tem pogledu postopa po običajni praksi ali dobronamerno."